

Sygn. akt I ACa 610/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 października 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSA Ewa Kaniok

Sędziowie: SA Bogdan Świerczakowski (spr.)

SO del. Joanna Zaporowska

Protokolant: asystent sędziego Małgorzata Fiołna-Skotak

po rozpoznaniu w dniu 9 października 2013 r. w Warszawie

na rozprawie sprawy z powództwa Skarbu Państwa - Ministra Środowiska

przeciwko G. B. (1), W. O. (1), R. W. (1) i S. W.

o zapłatę

na skutek apelacji obu stron

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 25 stycznia 2013 r. sygn. akt I C 310/12

1. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddala powództwo w stosunku do pozwanych: W. O. (1), R. W. (1) i S. W. w całości, zaś w stosunku do G. B. (1) w części, w jakiej postępowanie przeciwko niemu nie zostało umorzono w punkcie V (piątym) zaskarżonego wyroku i zasądza od Skarbu Państwa – Ministra Środowiska na rzecz powodów: W. O. (1), S. W. i R. W. (1) kwoty po 1.800 (jeden tysiąc osiemset) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, znosząc wzajemnie koszty między powodem i pozwanym G. B. (1);

2. oddala apelację powoda;

3. zasądza od Skarbu Państwa – Ministra Środowiska, tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego, na rzecz powodów: G. B. (1) kwotę 3.350 (trzy tysiące trzysta pięćdziesiąt) złotych, W. O. (1) kwotę 1.350 (jeden tysiąc trzysta pięćdziesiąt) złotych, S. W. kwotę 4.008 (cztery tysiące osiem) złotych i R. W. (1) kwotę 1.350 (jeden tysiąc trzysta pięćdziesiąt) złotych.

Sygn. akt I ACa 610/13

UZASADNIENIE

Skarb Państwa reprezentowany przez Ministra Środowiska wniósł o zasądzenie od pozwanych: G. B. (1) kwoty 759.375 zł, W. O. (1) kwoty 227.812,50 zł oraz od R. W. (1) i S. W. kwot po 113.906,25 zł, w przypadku każdego z pozwanych z ustawowymi odsetkami od 27 grudnia 2004 r. Powód wskazał, iż roszczenie opiera na przepisach o bezpodstawnym wzbogaceniu, w szczególności nienależnym świadczeniu (art. 405-409 k.c. i art. 410 § 2 k.c.). Podniósł, że wskutek stwierdzenia nieważności decyzji Ministra Środowiska z dnia 7 grudnia 2004 r., mocą której powodom (oraz poprzedniczce prawnej G. A. B.) w dniu 27 grudnia 2004 r. wypłacone zostało odszkodowanie w

granicach *lucrum cessans* za przejęte bezprawnie przedsiębiorstwo „(...) J. E. W. i K. B.” – odpadła podstawa prawna świadczenia, które stało się nienależne.

Z uwagi na częściowe uznanie powództwa przez G. B. (1), powód cofnął pozew wobec tego pozwanego co do kwoty 372.000 zł, ze zrzeczeniem się roszczenia (k. 152).

Wyrokiem z dnia 25 stycznia 2013 r. Sąd Okręgowy w Warszawie zasądził na rzecz powoda od pozwanych: G. B. (1) kwotę 351.157,83 zł, W. O. (1) kwotę 106.257 zł, S. W. kwotę 53.140,77 zł i R. W. (1) kwotę 56 649,47zł (punkty I-IV); umorzył postępowanie przeciwko G. B. (1) co do kwoty 372.000 zł (pkt V) i w pozostałym zakresie oddalił powództwo (pkt VI). Nadto zasądził od pozwanych na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kwoty po 1 800 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (pkt VII) i nakazał pobrać na rzecz Skarbu Państwa tytułem nieuiszczonej opłaty od pozwu od pozwanych: G. B. (1) kwotę 37.969 zł, W. O. (1) kwotę 11.391 zł, R. W. (1) i S. W. kwoty po 5 695 zł (pkt VIII).

U podstaw powyższego rozstrzygnięcia legły następujące ustalenia faktyczne.

Decyzją Ministra Środowiska z dnia 18 sierpnia 2000 r. stwierdzone zostało wydanie z naruszeniem prawa orzeczenia nr 6 Ministra Leśnictwa z dnia 30 kwietnia 1948 r. o przejęciu na własność Skarbu Państwa przedsiębiorstwa pod nazwą „Tartak (...), (...) J. E. W. i K. B.” - w części dotyczącej Tartaku i (...) oraz nieruchomości gruntowych o powierzchni 2,7243 ha. Uwzględniając wniosek następców prawnych dawnych właścicieli tego przedsiębiorstwa Minister Środowiska decyzją częściową nr(...) z dnia 30 czerwca 2004 r. przyznał A. B., W. O. (1), R. W. (1), S. W. i G. B. (1) odszkodowanie za szkodę rzeczywiście w wysokości 1.759.097,01 zł, stosownie do ich udziałów w spadku po właścicielach bezprawnie przejętego na własność Państwa przedsiębiorstwa.

Kolejną decyzją częściową nr(...) z dnia 7 grudnia 2004 r. Minister Środowiska przyznał A. B., W. O. (1), R. W. (1), S. W. i G. B. (1) odszkodowanie w granicach utraconych korzyści w wysokości łącznej 1.215.000 zł, w tym: na rzecz A. B. kwotę 379.687,50 zł, na rzecz W. O. (1) kwotę 113.906,25 zł, na rzecz R. W. (1) kwotę 113.906,25 zł, tyle samo na rzecz S. W., a na rzecz G. B. (1) kwotę 379.687,50 zł. Wypłata odszkodowań wobec wszystkich uprawnionych miała miejsce w dniu 27 grudnia 2004 r.

W dniu 25 czerwca 2007 roku zmarła A. B., a spadek po niej w całości nabył syn – pozwany G. B. (1).

Pismem z dnia 9 listopada 2007 r. Minister Środowiska zawiadomił pozwanych o wszczęciu z urzędu postępowania w sprawie stwierdzenia nieważności decyzji częściowej nr(...) z dnia 7 grudnia 2004 r. z powodu wydania jej bez podstawy prawnej.

Decyzją nr(...) z dnia 24 czerwca 2008 r. Minister Środowiska stwierdził nieważność decyzji częściowej nr (...) z dnia 7 grudnia 2004 r. jako wydanej bez podstawy prawnej.

Na skutek wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy, decyzją nr (...) z dnia 30 kwietnia 2009 r. Minister Środowiska uchylił swą decyzję z dnia 24 czerwca 2008 r. oraz orzekł co do istoty sprawy w ten sposób, że stwierdził z urzędu nieważność decyzji częściowej nr(...) z dnia 7 grudnia 2004r. w zakresie odszkodowania z tytułu utraconych korzyści jako wydanej bez podstawy prawnej. Od decyzji tej pozwani wnieśli skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie, który oddalił ją wyrokiem z dnia 21 stycznia 2010 r.

Wyrokiem z dnia 29 kwietnia 2011 r. Naczelny Sąd Administracyjny oddalił skargę kasacyjną pozwanych wniesioną od wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 21 stycznia 2010 r. W związku z wydaniem tego orzeczenia pismem z dnia 18 października 2011 r., doprecyzowanym pismem z dnia 12 stycznia 2012 r., Minister Środowiska wezwał każdego z pozwanych do zwrotu otrzymanego świadczenia, stosownie do wypłaconych kwot, z tym, że wobec dziedziczenia przez G. B. (1) spadku po A. B. wezwał tego pozwanego również do zwrotu świadczenia przekazanego A. B.. Pismo z dnia 12 stycznia 2012 r. G. B. (1) otrzymał 1 lutego 2012 r., W. O. (1) w dniu 17 stycznia 2012

r., S. W. w dniu 16 stycznia 2012 r., a pismo z dnia 18 października 2011 r. R. W. (1) otrzymała dnia 24 października 2011 r.

Prawomocnym wyrokiem z dnia 13 grudnia 2011 r. Sąd Okręgowy w Warszawie zasądził od Skarbu Państwa reprezentowanego przez Ministra Środowiska: na rzecz G. B. (1) kwotę 229.856,45 zł, na rzecz W. O. (1) kwotę 68.956,93 zł, na rzecz S. W. kwotę 34.478,47 zł i na rzecz R. W. (1) kwotę 34.478,47 zł, każdą z tych kwot wraz z ustawowymi odsetkami od 10 września 2004 r. do dnia zapłaty.

Pismem z dnia 20 lipca 2012 r. Minister Środowiska złożył wobec R. W. (1) oświadczenie o potrąceniu wierzytelności przysługującej pozwaney z mocy wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 13 grudnia 2011 r. (łącznie w kwocie 67.587,47 zł stanowiącej sumę należności głównej w kwocie 34.478,47 zł. i odsetek od dnia 10 września 2004 r. do 5 czerwca 2012 r.) z wierzytelnością przysługującą Skarbowi Państwa w związku z wyrokiem NSA z dnia 29 kwietnia 2011 r. w kwocie łącznej 219.158,76 zł. (stanowiącej sumę świadczenia głównego w kwocie 113.906,25 zł i odsetek ustawowych od tej kwoty od 27 grudnia 2004 r. do 5 czerwca 2012 roku) – które to pismo pozwana otrzymała w dniu 30 lipca 2012 r.

Pismem z dnia 20 lipca 2012 r. Minister Środowiska złożył wobec S. W. oświadczenie o potrąceniu wierzytelności przysługującej pozwanemu z mocy wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z 13 grudnia 2011 r. (łącznie w kwocie 67.587,47 zł stanowiącej sumę należności głównej w kwocie 34.478,47 zł i odsetek od 10 września 2004 r. do 5 czerwca 2012 r.) z wierzytelnością przysługującą Skarbowi Państwa w związku z wyrokiem NSA z dnia 29 kwietnia 2011 r. w łącznej kwocie 219.158,76 zł (stanowiącej sumę świadczenia głównego w kwocie 113.906,25 zł i odsetek ustawowych od tej kwoty od 27 grudnia 2004 r. do 5 czerwca 2012 r.) – które to pismo pozwany otrzymał w dniu 25 lipca 2012 r.

Pismem z dnia 20 lipca 2012 r. Minister Środowiska złożył wobec G. B. (1) oświadczenie o potrąceniu wierzytelności przysługującej pozwanemu z mocy wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 13 grudnia 2011 r. (łącznie w kwocie 450.581,62 zł stanowiącej sumę należności głównej w kwocie 229.856,45 zł i odsetek od 10 września 2004 r. do 5 czerwca 2012 r.) z wierzytelnością przysługującą Skarbowi państwa w związku z wyrokiem NSA z dnia 29 kwietnia 2011 r. w kwocie łącznej 1.461.058,30 zł (stanowiącej sumę świadczenia głównego w kwocie 759.375 zł i odsetek ustawowych od tej kwoty od dnia 27 grudnia 2004 r. do 5 czerwca 2012r.) – które to pismo pozwana otrzymał w dniu 30 lipca 2012 r.

Pismem z dnia 20 lipca 2012 r. Minister Środowiska złożył wobec W. O. (1) oświadczenie o potrąceniu wierzytelności przysługującej pozwaney z mocy wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 13 grudnia 2011 r. (łącznie w kwocie 135.174,48 zł stanowiącej sumę należności głównej w kwocie 68.956,93 zł i odsetek od 10 września 2004 r. do 5 czerwca 2012 r.) z wierzytelnością przysługującą Skarbowi Państwa w związku z wyrokiem NSA z dnia 29 kwietnia 2011 r. w kwocie łącznej 438.317,49 zł (stanowiącej sumę świadczenia głównego w kwocie 227.812,50 zł i odsetek ustawowych od tej kwoty od 27 grudnia 2004 r. do 5 czerwca 2012 r.) – które to pismo pozwana otrzymała w dniu 26 lipca 2012 r.

G. B. (1) otrzymaną od powoda kwotę odszkodowania z tytułu utraconych korzyści wpłacił na rachunek bankowy.

W. O. (1) wydawała otrzymane pieniądze sukcesywnie, w miarę potrzeb, kupując książki, korzystając z prywatnych wizyt lekarskich, kupując prezenty dla wnuków, wyjeżdżając za granicę. Na konto syna przekazała kwotę 160 000 zł na przechowanie. Wydawała je sukcesywnie w miarę potrzeb.

R. W. (1) otrzymane od powoda środki przeznaczyła na zakup garderoby, wyjeżdżała do W., naS., doG., na narty, do J.. Podróżowała sama lub z przyjaciółką. Mąż pozwaney musiał spłacić zobowiązanie podatkowe, dała mu na to ok. 30.000 zł.

S. W. za otrzymane od powoda pieniądze podróżował: w 2005 r. był wM., potem wE., I., naD., w S.. Jeździł z partnerką lub kolegami, którym, gdy było trzeba, sponsorował wyjazdy. Aktualnie ma oszczędności w granicach 50 – 60.000 zł.

Oceniając dowody Sąd wyjaśnił, że oddalił wniosek pozwanych o zawieszenie postępowania do czasu rozpoznania przez Trybunał Konstytucyjny skargi o stwierdzenie zgodności art. 160 § 1 k.p.a. z art. 77 ust. 1 w zw. z art. 2 oraz 32 ust.

1 Konstytucji RP w zakresie, w jakim ten przepis ogranicza odszkodowanie z tytułu wadliwej decyzji administracyjnej do szkody rzeczywistej nie obejmując utraconych korzyści nawet w wypadku, gdy utrata tych korzyści nastąpiła już po wejściu w życie Konstytucji, ponieważ uznał, że brak ku temu podstawy prawnej. Przepisy regulujące zawieszenie postępowania cywilnego (art. 174 i 177 k.p.c.) nie przewidują de lege lata możliwości zawieszenia postępowania cywilnego do czasu zakończenia postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym.

Sąd oddalił wniosek pozwanych o dopuszczenie dowodów z dokumentów złożonych przez ich pełnomocnika na rozprawie uznając, że wniosek ten jest spóźniony w świetle art. 207 § 3 k.p.c.

Wobec cofnięcia pozwu w zakresie żądania zapłaty przez pozwanego G. B. (1) kwoty 372.000 zł – w oparciu o treść art. 203 § 1 k.p.c. w zw. z art. 355 § 1 k.p.c., Sąd umorzył postępowanie co do tego żądania (postanowienie zawarte w pkt V wyroku).

Oceniając zasadność powództwa Sąd Okręgowy stwierdził przede wszystkim, że znajduje ono oparcie w przepisach tytułu V księgi trzeciej kodeksu cywilnego regulujących instytucję bezpodstawnego wzbogacenia, w szczególności w art. 405 i art. 410 k.c. Sporne świadczenie w chwili jego spełnienia miało podstawę prawną w postaci decyzji Ministra Środowiska nr(...) z 7 grudnia 2004 r. Podstawa ta odpadła na skutek stwierdzenia nieważności wskazanej decyzji, w granicach odszkodowania za utracone korzyści w związku z bezprawnie przejętym przedsięwzięciem poprzedników prawnych pozwanych. W konsekwencji kwoty wypłacone przez powoda bez uzasadnionej podstawy prawnej stanowią nienależne świadczenie uzyskane przez pozwanych. Podstawę prawną rozstrzygnięcia w części uwzględniającej powództwo stanowi art. 410 § 2 k.c.

Następnie Sąd odniósł się do zarzutów pozwanych.

Zarzut sprzeczności żądania powoda z zasadami współżycia społecznego odpowiada hipotezie przepisu art. 411 pkt 2 k.c., zgodnie z którym nie można żądać zwrotu świadczenia, jeżeli spełnienie świadczenia czyni zadość zasadom współżycia społecznego. Ma on zastosowanie w sytuacji, gdy ten, kto spełnił świadczenie, nie był prawnie zobowiązany, lecz można mu przypisać moralny obowiązek wobec przyjmującego świadczenie. Wówczas spełnienie świadczenia czyni zadość zasadom współżycia społecznego. Taka sytuacja w sprawie nie zachodzi. Pozwani nie wskazali, jaką zasadę powód narusza zgłaszając żądanie. Orzecznictwo sądów, w tym Sądu Najwyższego w sposób jednoznaczny wskazuje, że odszkodowanie z tytułu wadliwej prawnie decyzji administracyjnej wydanej przez wejściem w życie Konstytucji z dnia 2 kwietnia 1997 r. nie obejmuje utraconych korzyści. Należy zatem uznać, że nikt nie powinien otrzymać odszkodowania w ramach *lucrum cessans* znajdując się w takiej samej sytuacji faktyczno-prawnej, czyli na podstawie decyzji administracyjnej wydanej przed dniem 17 października 1997 r., która okazała się bezprawna. Uznanie, że spełnienie świadczenia przez powoda w takiej sytuacji czyni zadość zasadom współżycia społecznego prowadziłoby do różnego traktowania obywateli, gdyż inni takiego świadczenia by nie otrzymali, bądź musieliby je zwrócić.

Zgodnie z treścią art. 409 k.c. obowiązek wydania korzyści lub zwrotu jej wartości wygasa, jeżeli ten, kto korzyść uzyskał, zużył ją lub utracił w taki sposób, że nie jest już wzbogacony, chyba że wyzbywając się korzyści lub zużywając ją powinien był liczyć się z obowiązkiem zwrotu. Zasadne powołanie się na wygaśnięcie obowiązku wydania korzyści wymaga nie tylko udowodnienia jej zużycia lecz nadto takiego zużycia, które powoduje trwający brak wzbogacenia. Gdy korzyść stanowią sumy pieniężne nie wystarcza zatem samo ich wyzbycie się (wydatkowanie). Wygaśnięcie obowiązku zwrotu świadczenia następuje to tylko wtedy, gdy zużycie korzyści nastąpiło w sposób bezproduktywny, konsumpcyjny, tj. gdy wzbogacony, w zamian tej korzyści, nie uzyskał ani korzyści zastępczej ani zaoszczędzenia wydatku, gdy wydatek miał miejsce tylko dlatego, że uprzednio uzyskał on korzyść, bez której nie poczyniłby tego wydatku. Korzyść może przybrać postać zwiększenia aktywów bądź zmniejszenia pasywów. Sąd Okręgowy mówił osobno sytuację każdego z pozwanych.

W. O. (1) twierdziła, iż wydała otrzymane od powoda środki. Jakkolwiek można przyjąć, że część otrzymanych pieniędzy pozwana wydatkowała bezproduktywnie, spełniając swoje marzenia, zachcianki, czy wydając na leczenie lub prezenty, to nie da się jednak uwierzyć, że w taki sposób i to do końca 2007 r., kiedy powód zawiadomił ją o

wszczęciu postępowania w sprawie stwierdzenia nieważności decyzji z 7 grudnia 2004 r., wydała konsumpcyjnie całą otrzymaną kwotę odszkodowania. Nie można przy tym stracić z pola widzenia tego, iż w tym samym czasie obok znacznej kwoty tytułem odszkodowania w granicach utraconych korzyści pozwana otrzymała od powoda jeszcze wyższą kwotę, tytułem odszkodowania za szkodę rzeczywistą. Konkludując ten wątek rozważań Sąd stwierdził, że „nie przyjął za udowodnione bezproduktywne zużycie całej kwoty otrzymanego od powoda odszkodowania.”

R. W. (1) otrzymane od powoda środki przeznaczyła na zakup garderoby, wyjeżdżała do W., na S. do G., na narty, do J.. Podróżowała sama lub z przyjaciółką. Mąż pozwanej musiał spłacić zobowiązanie podatkowe, dała mu na ten cel około 30.000 zł. Podobnie jak w przypadku pozwanej W. O. (1) Sąd uznał, że nie udowodniła ona bezproduktywnego zużycia całego odszkodowania z tytułu *lucrum cessans*, skoro w tym samym czasie jeszcze większą kwotę otrzymała z tytułu szkody rzeczywistej. Wskazywane wydatki w skali otrzymanej kwoty są niewielkie. Teza o przeznaczeniu kwoty 30.000 zł na spłatę długu podatkowego małżonka, choć wiarygodna – nie prowadzi do uznania, że nastąpiło bezproduktywne zużycie uzyskanej korzyści, ponieważ zgodnie z art. 92 § 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. z 2012 poz. 749), małżonkowie wspólnie opodatkowani na podstawie odrębnych przepisów ponoszą solidarną odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe oraz solidarna jest ich wierzytelność o zwrot nadpłaty podatku. Pozwana spłaciła zatem własny dług, zmniejszając własne pasywa, o ile w ogóle spłaciła ów dług, czego nie udowodniła.

S. W. za otrzymane od powoda pieniądze podróżował, zwiedził wiele krajów i do roku 2007 zużył otrzymane odszkodowanie, choć aktualnie ma oszczędności w granicach 50 – 60.000 zł. Wobec uzyskania przez pozwanego odszkodowania w tym samym czasie w granicach szkody rzeczywistej trudno ustalić, które pieniądze zostały zużyte na podróż, a które pozwanemu pozostały - ostatecznie więc uznać należy, że nie zostało udowodnione bezproduktywne zużycie całości nienależnego świadczenia.

G. B. (1) otrzymaną od powoda kwotę odszkodowania z tytułu utraconych korzyści wpłacił na rachunek bankowy i w zakresie swego własnego świadczenia uznał powództwo co do potrąconej przez powoda części - co do kwoty 372.000 zł. Natomiast konsekwentnie stał na stanowisku, iż roszczenie powoda obejmujące świadczenie wypłacone jego poprzedniczce prawnej - A. B. jest niezasadne, gdyż po pierwsze pozwany gdyby wiedział o istnieniu tak wysokiego długu w spadku po matce, to by go nie przyjął, a po drugie, wobec tego, że matka posiadała aktywa w domu maklerskim, możliwe, że straciła otrzymane odszkodowanie, gdyż przejęte przez niego aktywa spadkowe nie wykazują pochodzenia z tytułu świadczenia, które okazało się nienależne. W ocenie Sądu skoro pozwany dotąd nie przeprowadził postępowania, o którym mowa w art. 1019 k.c., to nie może skutecznie powoływać się na brak swej odpowiedzialności za długi spadkowe (art. 922 § 1 w zw. z art. 1030 k.c.). Pozwany w żaden sposób nie udowodnił, że matka zużyła bezproduktywnie pieniądze uzyskane od Skarbu Państwa, choćby w domu maklerskim.

Z podanych przyczyn Sąd Okręgowy uznał, że roszczenie powoda z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia jest usprawiedliwione co do zasady, a pozwani nie wykazali, aby jego spełnienie czyniło zadość zasadom współzycia społecznego tudzież, aby nie byli aktualnie wzbogaceni kosztem Skarbu Państwa.

W dalszej części uzasadnienia wyroku Sąd wywiódł, że doszło do podniesienia skutecznego - zgodnie z art. 498 § 1 k.c. w zw. z art. 499 k.c. - zarzutu potrącenia wierzytelności powoda wynikających z nienależnego świadczenia, z opisanymi wyżej wierzytelnościami pozwanych przysługującymi im w stosunku do Skarbu Państwa z mocy prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 13 grudnia 2011r.

Powód złożył pozwanym oświadczenia o potrąceniu wierzytelności dokonując wyliczenia wysokości świadczeń na dzień 5 czerwca 2012 r. Ustalenie tej daty jest nieprawidłowe, gdyż wyliczenie wysokości wierzytelności winno nastąpić na dzień dotarcia do adresatów oświadczeń o potrąceniu wzajemnym wierzytelności. Należy jednakże w pierwszej kolejności ustalić wysokość należnego powodowi świadczenia liczonego jako suma należności głównej i odsetek za opóźnienie w wysokości ustawowej do dnia złożenia pozwanym oświadczeń o potrąceniu wierzytelności. Powód stał przy tym na stanowisku, że należą mu się odsetki od wypłaconych powodowi świadczeń od dnia 27 grudnia 2004 r.

Zgodnie z art. 120 § 1 k.c. termin spełnienia świadczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia - jako nie oznaczony i nie wynikający z jego właściwości - biegnie niezwłocznie po wezwaniu. Świadczenie to powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu, co nie oznacza „natychmiast”, lecz w realnym w konkretnych okolicznościach terminie, jak to się przyjmuje w odniesieniu do art. 455 k.c. Tak rozumiane pojęcie „niezwłocznie po wezwaniu” wskazuje także, kiedy można mówić o opóźnieniu po stronie dłużnika i uprawnieniu do żądania odsetek. Roszczenie wynikające z zobowiązania bezterminowego, obejmującego zwrot nienależycie spełnionego świadczenia, staje się wymagalne w dniu, w którym świadczenie powinno być spełnione, gdyby wierzyciel wezwał dłużnika do wykonania zobowiązania w najwcześniejszym możliwym terminie (art. 120 § 1 zd. 2 k.c. w związku z art. 455 k.c.) i to niezależnie od stanu świadomości uprawnionego co do przysługiwania mu roszczenia kondycyjnego. Biorąc pod uwagę okoliczności niniejszej sprawy najlepiej kwestię wymagalności roszczenia z tytułu nienależnego świadczenia wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 8 grudnia 2006 roku (V CSK 229/06, LEX nr 359457) wskazując, iż „roszczenie o zwrot świadczenia nienależnego na skutek odpadnięcia podstawy prawnej po jego wykonaniu staje się wymagalne z dniem odpadnięcia podstawy prawnej świadczenia. Tym dniem jest dzień prawomocnego rozstrzygnięcia odnośnie do tego świadczenia.”

Powód twierdzi, że roszczenie z tytułu zwrotu nienależnego świadczenia stało się wymagalne już z chwilą jego spełnienia, tzn. z dniem 27 grudnia 2004 r. i od tego chwili naliczał odsetki od należności głównej. Jest to pogląd błędny. Nie można przyjąć, że roszczenie powoda miało charakter nienależnego świadczenia już w chwili jego spełnienia, gdyż podstawa tego świadczenia odpadła dopiero na skutek ostatecznego przesądzenia w trybie sądowo administracyjnym, iż decyzja Ministra Środowiska nr (...) z 7 grudnia 2004 r. jest sprzeczna z prawem. Powód nie mógł więc w chwili spełnienia świadczenia być obiektywnie przekonany o swych racjach, skoro w tamtym momencie podstawą świadczenia na rzecz pozwanych była jego własna ostateczna decyzja administracyjna. O jej nieważności przesądzone zostało nieodwołalnie z chwilą wydania przez Naczelną Sąd Administracyjny wyroku z dnia 29 kwietnia 2011 r., oddalającego skargę kasacyjną pozwanych wniesioną od wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 21 stycznia 2010 r., którym to wyrokiem WSA oddalił skargę pozwanych na ostateczną decyzję administracyjną Ministra Środowiska nr (...) z dnia 30 kwietnia 2009 r., uchylającą decyzję z 24 czerwca 2008 r. i stwierdzającą z urzędu nieważność decyzji częściowej nr(...) z dnia 7 grudnia 2004r. w zakresie odszkodowania z tytułu utraconych korzyści, jako wydanej bez podstawy prawnej. Dlatego roszczenie zgłoszone przez powoda najwcześniejszym stało się wymagalne z chwilą wezwania pozwanych do zwrotu nienależnego świadczenia, a precyzyjniej z upływem terminu wskazanego w piśmie powoda do zwrotu tego świadczenia

W. O. (1) otrzymała wezwanie do zwrotu nienależnego świadczenia w dniu 17 stycznia 2012 r. (k. 53) z terminem płatności ustalonym na siedem dni. Od 25 stycznia 2012 r. pozwana w opóźnienie nie płacąc powodowi żądanej sumy. Pismem z dnia 20 lipca 2012 r. Minister Środowiska złożył tej pozwanej oświadczenie o potrąceniu wierzytelności przysługującej jej z mocy wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 13 grudnia 2011 r. w kwocie 135.174,48 zł z wierzytelnością przysługującą mu w związku z wyrokiem NSA z dnia 29 kwietnia 2011 r. w łącznej kwocie 438.317,49 zł. (stanowiącej sumę świadczenia głównego w kwocie 227.812,50 zł i odsetek ustawowych od tej kwoty od dnia 27 grudnia 2004 r. do 5 czerwca 2012 r.) – które to pismo pozwana otrzymała w dniu 26 lipca 2012 r. Przyjmując, że należne powodowi odsetki liczyć należy od dnia 25 stycznia do 26 lipca 2012 r. (doręczenie oświadczenia o potrąceniu), to suma należności głównej 227.812,50 zł. i odsetek za wskazany okres wynosi 242.660,88 zł. Wierzytelność pozwanej w stosunku do powoda obejmująca należność główną – 68.956,93 zł wraz z odsetkami ustawowymi od 10 września 2004 r. do 26 lipca 2012 r. i wynosi łącznie 136 403,88 zł. Po potrąceniu wierzytelności umorzyły się one wzajemnie do wysokości wierzytelności niższej, co oznacza, że pozwana jest nadal dłużnikiem powoda do kwoty 106.257 zł. (242 660,88 zł - 136 403,88 zł = 106 257 zł). Taką też kwotę Sąd zasądził od tej pozwanej na rzecz powoda w pkt II wyroku, a dalej idące powództwo oddalił (pkt VI).

R. W. (1) otrzymała od powoda wezwanie do zwrotu nienależnego świadczenia w dniu 24 października 2011 r. z terminem płatności ustalonym na siedem dni. Od 1 listopada 2011 r. pozwana popadła w opóźnienie nie płacąc powodowi żądanej sumy. Pismem z dnia 20 lipca 2012 r. Minister Środowiska złożył tej pozwanej R. W. (1) oświadczenie o potrąceniu wierzytelności przysługującej pozwanej z mocy wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 13 grudnia 2011 r. w łącznej kwocie 67 587,47 zł z wierzytelnością przysługującą mu w związku z wyrokiem

NSA z dnia 29 kwietnia 2011 r. w łącznej kwocie 219.158,76 zł (stanowiącej sumę świadczenia głównego w kwocie 113.906,25 zł. i odsetek ustawowych od tej kwoty od dnia 27 grudnia 2004 r. do 5 czerwca 2012 r.) – które to pismo pozwana otrzymała w dniu 30 lipca 2012 r. Przyjmując, że należne powodowi odsetki liczyć należy od 1 listopada 2011 r. do 30 lipca 2012 r. (doręczenie oświadczenia o potrąceniu), to suma należności głównej 113.906,25 zł. i odsetek za wskazany okres wynosi 124.900,54 zł. Wierzytelność pozwanej w stosunku do powoda obejmująca należność główną – 34 478,47 zł wraz z odsetkami ustawowymi od 10 września 2004 r. do 30 lipca 2012 r. wynosi łącznie 68.251,07 zł. Po potrąceniu wierzytelności umorzyły się one wzajemnie do wysokości wierzytelności niższej, co oznacza, że pozwana jest nadal dłużnikiem powoda do kwoty 56.649,47 zł (124.900,54 zł – 68.251,07 zł = 56.649,47 zł). Taką też kwotę Sąd zasądził od pozwanej na rzecz powoda w pkt IV wyroku, a dalej idące powództwo oddalił (pkt VI).

S. W. otrzymał od powoda wezwanie do zwrotu nienależnego świadczenia w dniu 16 stycznia 2012 r. z terminem płatności ustalonym na siedem dni. Od 24 stycznia 2012 r. popadł w opóźnienie nie płacąc powodowi żądanej sumy. Pismem z dnia 20 lipca 2012 r. Minister Środowiska złożył temu pozwanemu oświadczenie o potrąceniu wierzytelności przysługującej mu z mocy wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 13 grudnia 2011 r. w łącznej w kwocie 68.189,67 zł z wierzytelnością przysługującą Skarbowi Państwa w związku z wyrokiem NSA z dnia 29 kwietnia 2011 r. w łącznej kwocie 219.158,76 zł (stanowiącej sumę świadczenia głównego w kwocie 113.906,25 zł i odsetek ustawowych od tej kwoty od 27 grudnia 2004 r. do 5 czerwca 2012 r.) – które to pismo pozwany otrzymał w dniu 25 lipca 2012 r. Przyjmując, że należne powodowi odsetki liczyć należy od dnia 1 listopada 2011 r. do 25 lipca 2012 r. (doręczenie oświadczenia o potrąceniu), to suma należności głównej 113.906,25 zł i odsetek ustawowych od tej kwoty od dnia 16 stycznia do 25 lipca 2012 r. daje kwotę 121.330,44 zł. Wierzytelność pozwanego w stosunku do powoda obejmująca należność główną – 34.478,47 zł. wraz z odsetkami ustawowymi od 10 września 2004 r. do 25 lipca 2012 r. z mocy wyroku z dnia 13 grudnia 2011 r. wynosi łącznie 68.189,67 zł. Po potrąceniu wierzytelności umorzyły się one wzajemnie do wysokości wierzytelności niższej, co oznacza, że pozwany jest nadal dłużnikiem powoda do kwoty 53.140,77 zł. (121 330,44 zł – 68.189,67 zł = 53.140,77 zł). Taką też kwotę Sąd zasądził od pozwanego na rzecz powoda w pkt IV wyroku, a dalej idące powództwo oddalił (pkt VI).

G. B. (1) otrzymał wezwanie do zwrotu nienależnego świadczenia w dniu 1 lutego 2012 r, z terminem płatności ustalonym na siedem dni. Od dnia 8 lutego 2012 r. popadł w opóźnienie nie płacąc powodowi żądanej sumy. Pismem z dnia 20 lipca 2012 r. Minister Środowiska złożył temu pozwanemu oświadczenie o potrąceniu wierzytelności przysługującej pozwanemu z mocy wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 13 grudnia 2011 r. w łącznej kwocie 450.581,62 zł z wierzytelnością przysługującą Skarbowi Państwa w związku z wyrokiem NSA z dnia 29 kwietnia 2011 r. w wysokości 1.461.058,30 zł (stanowiącej sumę świadczenia głównego w kwocie 759.375 zł i odsetek ustawowych od tej kwoty od 27 grudnia 2004 r. do 5 czerwca 2012 r.) – które to pismo pozwany otrzymał w dniu 30 lipca 2012 r. Przyjmując, że należne powodowi odsetki liczyć należy od dnia 8 lutego do 30 lipca 2012 r. od kwoty 379.687,50 (połowa kwoty 759.375 zł, gdyż rozliczenie dotyczy wyłącznie tego pozwanego), to suma należności głównej 379.687,50 zł i odsetek ustawowych od tej kwoty od dnia 8 lutego do 30 lipca 2012 r. daje kwotę 403.082,49 zł. Wierzytelność pozwanego w stosunku do powoda obejmująca należność główną – 229.856,45 zł. wraz z odsetkami ustawowymi od 10 września 2004 r. do 30 lipca 2012 r. wynosi łącznie 455.007,15 zł.

W zakresie żądania skierowanego do pozwanego G. B. (1) jako następcy prawnego A. B. rzecz przedstawia się inaczej, jakkolwiek Sąd przyjął te same daty wezwania do zapłaty oraz datę oświadczenia o potrąceniu co w przypadku tego pozwanego jako dłużnika bezpośredniego. G. B. (1) otrzymał od powoda wezwanie do zwrotu nienależnego świadczenia w dniu 1 lutego 2012 r. z terminem płatności ustalonym na siedem dni. Od dnia 8 lutego 2012 r. popadł w opóźnienie nie płacąc powodowi żądanej sumy. Pismem z 20 lipca 2012 r. Minister Środowiska złożył pozwanemu oświadczenie o potrąceniu wierzytelności przysługującej pozwanemu z mocy wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 13 grudnia 2011 r. w łącznej kwocie 450.581,62 zł z wierzytelnością przysługującą Skarbowi Państwa w związku z wyrokiem NSA z dnia 29 kwietnia 2011 r. w kwocie łącznej 1.461.058,30 zł (stanowiącej sumę świadczenia głównego w kwocie 759.375 zł i odsetek ustawowych od tej kwoty od dnia 27 grudnia 2004 r. do 5 czerwca 2012 r.) – które to pismo pozwany otrzymał w dniu 30 lipca 2012 r. Przyjmując, że należne powodowi odsetki liczyć należy od 8 lutego do 30 lipca 2012 r. od kwoty 379.687,50 zł (połowa kwoty 759.375 zł, gdyż rozliczenie dotyczy tego pozwanego jako

następcy prawnego A. B.), to suma należności głównej 379.687,50 zł i odsetek ustawowych od tej kwoty od 8 lutego do 30 lipca 2012 r. daje kwotę 403.082,49 zł. Wierzytelność pozwanego jako następcy prawnego A. B. w stosunku do powoda obejmująca należność główną – 229.856,45 zł z odsetkami ustawowymi od 10 września 2004 r. do 30 lipca 2012 r. z mocy wyroku z dnia 13 grudnia 2011 r. wynosi łącznie 455.007,15 zł. Powód ma więc wierzytelność w stosunku do pozwanego wynoszącą łącznie 806.164,98 zł (403.082,49 zł. x 2). Pozwany ma natomiast w stosunku do powoda wierzytelność wynoszącą 455.007,15 zł. Po potrąceniu wierzytelności umorzyły się one wzajemnie do wysokości wierzytelności niższej, co oznacza, że pozwany jest nadal dłużnikiem powoda do kwoty 351.157,83 zł. Taką też kwotę Sąd zasądził od pozwanego na rzecz powoda w pkt I wyroku, a dalej idące powództwo oddalił (pkt VI).

Orzeczenie o kosztach Sąd uzasadnił przez wskazanie na art. 98 i 108 § 1 k.p.c. oraz art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 8 lipca 2005 roku o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa (Dz. U. nr 169, poz. 1417 ze zm.) i wyjaśnienie, że pozwani przegrali proces w całości pomimo, że powództwo zostało w części oddalone, oddalenie powództwa wynikało bowiem jedynie z powodu przyjęcia przez Sąd innej niż powód daty początkowej odsetek od należności głównej oraz konieczności uwzględnienia potrącenia. Pozwany G. B. (1) uznał co prawda powództwo w części, jednak uczynił to w ostatniej fazie procesu mimo, iż wiedzę o złożeniu oświadczenia o potrąceniu posiadał znacznie wcześniej. Nadto Sąd orzekł o nieuiszczonych kosztach sądowych, stosując art. 113 ust.1 u.k.s.c.

Apelacje od wyroku wniosły obie strony.

Apelacja pozwanych odnosi się do wyroku w części uwzględniającej powództwo i orzekającej o kosztach procesu (pkt I, II, III, i IV, VII i VIII). Zawiera następujące zarzuty:

1. naruszenia prawa materialnego, a mianowicie:

- art. 405 k.c. i art. 410 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie tych przepisów w sytuacji, w której przez 5 lat w obrocie prawnym pozostawała decyzja o przyznaniu odszkodowania za utracone korzyści i wobec tego nie zachodziły w tym czasie (przez te 5 lat) przesłanki, które nakazywałyby pozwanym konieczność liczenia się z obowiązkiem zwrotu otrzymanego z tej decyzji odszkodowania,

- art. 409 k.c. przez niewłaściwą wykładnię tego przepisu prowadzącą się do tego, że tylko całkowite bezproduktywne zużycie korzyści zwalnia zobowiązanego do zwrotu tej korzyści od obowiązku zwrotu i że w sytuacji, w której pozwani dysponowali jeszcze innym odszkodowaniem to nie możliwe jest uznanie, że zużyte zostało odszkodowanie podlegające obowiązkowemu zwrotowi chociaż od daty przyznania i wypłacenia odszkodowania upłynęło blisko 5 lat,

- art. 5 k.c. poprzez uznanie, że pozwani nie mogą skutecznie powoływać się na ochronę wynikającą z tego przepisu,

- art. 922 § 1 k.c. i art. 924 k.c. w zw. z art. 1030 k.c. poprzez niewłaściwą wykładnię tych przepisów sprawdzającą się do tego, że obowiązek zwrotu nienależnego świadczenia, który nie istniał ani w dacie otwarcia spadku ani w chwili stwierdzenia nabycia spadku ani też w chwili odbierania do spadkobiercy oświadczenia o przyjęciu spadku obciąża teraz spadkobiercę, który przeprowadzając postępowanie spadkowe nic o długu takim nie wiedział i w sytuacji gdy wobec spadkodawcy nie zapadła ze skutkiem „ex tunc” decyzja nieważnościowa (art. 156 § 1 pkt 2 k.p.a.);

2. naruszenie przepisów postępowania:

- art. 233 § 1 k.p.c. poprzez brak wszechstronnego rozpatrzenia materiału dowodowego i pominięcie przy określaniu wysokości zasądzonych kwot tego, że uznane przez Sąd za wiarygodne, zeznania pozwanych „aczkolwiek nie dowodzą całkowitego bezproduktywnego zużycia świadczeń otrzymanych od Skarbu Państwa” to nigdzie nie jest wymagane, że tylko całkowite zużycie korzyści zwalnia od odpowiedzialności,

- art. 322 k.p.c. poprzez niezastosowanie tego przepisu,

- art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 217 § 2 k.p.c. przez niewłaściwe uznanie, że dokumenty dodatkowo ilustrujące wydatki pozwanych przygotowane przez pozwanych na ostatnią rozprawę i ilustrujące ich ustne wyjaśnienia przedstawione zostały zbyt późno chociaż j stwierdzenia w zakresie wydatków pozwanych zgłoszone zostały i w odpowiedzi na pozew i w złożonym w terminie piśmie procesowym z dnia 4.10.2012r.,

- art. 98 § k.p.c. i art. 100 k.p.c. przez niewłaściwe rozliczenie kosztów procesu i bezpodstawne uznanie, że pozwani ponoszą całe koszty chociaż z wyroku zasądającego część roszczeń wynika zupełnie inna zasada rozliczeń tych kosztów,

W związku z powyższymi zarzutami pozwani wnieśli o zmianę wyroku Sądu Okręgowego w zaskarżonej części i oddalenie powództwa oraz zasądzenie na rzecz pozwanych od powoda zwrotu kosztów postępowania w tym kosztów zastępstwa adwokackiego za obie instancje według norm przepisanych, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i przekazanie w tym zakresie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji, z uwzględnieniem kosztów postępowania za obie instancje.

Apelacja powoda odnosi się do wyroku w części oddalającej powództwo o odsetki ustawowe (pkt VI):

- w stosunku do powódki W. O. (1) - w części obejmującej odsetki ustawowe od kwoty 227.812,50 zł za okres od dnia 27 grudnia 2004 r. do dnia 24 stycznia 2012 r., w łącznej wysokości 199.235 zł, jak również w części obejmującej odsetki ustawowe od kwoty 305.532,62 zł za okres od dnia 27 lipca 2012 r. do dnia zapłaty;

- w stosunku do powódki R. W. (1) - w części obejmującej odsetki ustawowe od kwoty 113.906,25 zł za okres od dnia 27 grudnia 2004 r. do dnia 31 października 2011 r. do dnia zapłaty, w łącznej wysokości 96.295,00 zł, jak również w części obejmującej odsetki ustawowe od kwoty 152.879,18 zł za okres od dnia 31 lipca 2012 r. do dnia zapłaty;

- w stosunku do powoda S. W. - w części obejmującej odsetki ustawowe od kwoty 113.906,25 zł za okres od dnia 27 grudnia 2004 r. do dnia 23 stycznia 2012 r., w łącznej wysokości 99.577 zł, jak również w części obejmującej odsetki ustawowe od kwoty 152.737,58 zł za okres od dnia 26 lipca 2012 r. do dnia zapłaty;

w stosunku do powoda G. B. (1) - w części obejmującej odsetki ustawowe od kwoty 759.375 zł za okres od dnia 27 grudnia 2004 r. do dnia 7 lutego 2012 r., w łącznej wysokości 667.892 zł, jak również w części obejmującej odsetki ustawowe od kwoty 1.019.191,85 zł za okres od dnia 31 lipca 2012 r. do dnia zapłaty;

Apelacja powoda zawiera następujące zarzuty:

1. naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. - poprzez wyprowadzenie wniosków końcowych sprzecznych z zebrany materiał dowodowy, polegających na przyjęciu, iż do zwrotu nienależnie otrzymanego świadczenia pozwani W. O. (1), S. W. i G. B. (1) zostali wezwani dopiero pismem z dnia 12 stycznia 2012 r., w sytuacji, gdy w toku postępowania powód przedstawił dowody, iż już pismem z dnia 18 października 2011 r. wszyscy pozwani (w tym także W. O. (1), S. W. i G. B. (1)) zostali wezwani do zwrotu wypłaconego im odszkodowania z tytułu *lucrum cessans*;

II. naruszenie prawa materialnego, tj.:

- art. 410 k.c. w zw. z art. 405 k.c. w zw. z art. 156 k.p.a. poprzez błędną wykładnię, sprowadzającą się do pominięcia okoliczności, iż wymagalność roszczenia kondycyjnego o zwrot nienależnego świadczenia, spełnionego w wyniku wykonania nieważnej decyzji administracyjnej, powstaje już w dacie spełnienia świadczenia,

- art. 120 § 1 zd. 2 k.c. w zw. z art. 455 k.c. poprzez jego zastosowanie do roszczenia dochodzonego pozewem i uznanie, że wymagalność roszczenia o zwrot nienależnie spełnionego świadczenia jest uzależniona od obowiązku wezwania dłużnika przez wierzyciela do zwrotu świadczenia,

- art. 481 k.c. poprzez jego nieuwzględnienie przy określeniu wysokości należności powoda, wynikających z dokonanego wzajemnego potrącenia wierzytelności stron postępowania i niezasądzenie odsetek ustawowych od kwot należnych powodowi od pozwanych po dokonaniu potrącenia.

Wskazując na powyższe zarzuty, powód wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części, tj. w zakresie pkt VI i zasądzenie na swoją rzecz:

- od pozwanej W. O. (1) kwoty 305.532,62 zł z odsetkami ustawowymi od tej kwoty od dnia 27 lipca 2012 r. do dnia zapłaty,

- od pozwanej R. W. (1) kwoty 152.879,18 zł z odsetkami ustawowymi od tej kwoty od dnia 31 lipca 2012 r. do dnia zapłaty,

- od pozwanego S. W. kwoty 152.737,58 zł z odsetkami ustawowymi od tej kwoty od dnia 26 lipca 2012 r. do dnia zapłaty,

- od pozwanego G. B. (1) kwoty 1.019.191,85 zł z odsetkami ustawowymi od tej kwoty od dnia 31 lipca 2012 r. do dnia zapłaty,

Ewentualnie, w razie nieuwzględnienia powyższego wniosku powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w zakresie pkt VI i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, w każdym przypadku wnosząc o zasądzenie od pozwanych na rzecz Skarbu Państwa reprezentowanego przez statio fisci kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa, według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanych zasługuje na uwzględnienie, zaś apelacja powoda nie jest zasadna.

Sąd Okręgowy miał podstawy by ustalić, że pozwani: W. O. (1), R. W. (1) i S. W., zużyli w sposób bezproduktywny odszkodowanie wypłacone im z tytułu lucrum cessans, co najmniej w rozmiarze, w jakim nie zostało objęte potrąceniem z ich należnościami zasądzonymi od Skarbu Państwa wyrokiem z dnia 13 grudnia 2011 r. W istocie zresztą Sąd poczynił pozytywne ustalenia na ten temat, zarazem jednak niesłusznie nie przypisując im znaczenia dla wyniku sprawy. Mają rację skarżący, że stwierdzenie zużycia części nienależnego świadczenia powinno pociągnąć za sobą oddalenie powództwa, choćby w odpowiedniej części. Sąd I instancji w tym zakresie wykazał się niekonsekwencją. Jednocześnie nietrafnie przyjął, że pozwani czynili wydatki na własne przyjemności w pierwszej kolejności ze środków uzyskanych z odszkodowania przyznanego za szkodę rzeczyswistą. Sąd Apelacyjny nie znajduje żadnych podstaw do takiej, preferującej interes powoda (Skarbu Państwa), konstatacji. Nie wynika to z zeznań pozwanych ani z jakichkolwiek innych dowodów. Wreszcie, należy zaznaczyć, że pozwani nie mieli obowiązku liczenia się z obowiązkiem zwrotu świadczeń aż do chwili dowiedzenia się o wydaniu ostatecznej decyzji Ministra Środowiska (z 30 kwietnia 2009 r.), stwierdzającej nieważność decyzji częściowej nr (...) z dnia 7 grudnia 2004 r. Dowiedzenie się - w listopadzie 2007 r. - o wszczęciu postępowania mogącego doprowadzić do takiego skutku, nie spowodowało zdaniem Sądu Apelacyjnego zaistnienia sytuacji o jakiej mowa w art. 409 in fine k.c., już dlatego, że zawiadomienie wysłane w tej sprawie na podstawie art. 61 § 4 k.p.a. nie zawierało jakiegokolwiek merytorycznego uzasadnienia (k.27). Nie należało w takiej sytuacji oczekiwać od pozwanych, że sami dopatrzą się ewentualnych podstaw do stwierdzenia nieważności decyzji którą przyznano im odszkodowanie. Już w orzeczeniu z 18 lipca 1952 r., C 809/52 (OSN 1954, poz. 27) Sąd Najwyższy zauważył, że tylko wyjątkowe okoliczności mogłyby nakładać na obywatela obowiązek kontrolowania, czy właściwy organ państwowy przyznał mu świadczenie z zachowaniem przepisów prawa. Kto przyjął świadczenie w dobrej wierze i w zaufaniu do organu państwowego, nie musi się liczyć z obowiązkiem zwrotu (Wiktor Serda, Nienależne świadczenie, Warszawa 1988, str. 256).

Jak się okazało, stwierdzenie nieważności decyzji miało swe podłoże w zmianie wykładni prawa, niekorzystnej z punktu widzenia pozwanych, ostatecznie potwierdzonej w uchwale pełnego składu Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2011 r., III CZP 112/10 (OSNC 2011/7-8/75). Sam fakt, że kwestia odpowiedzialności za korzyści utracone przez poszkodowanych decyzją administracyjną po wejściu w życie Konstytucji, budziła na tyle poważne wątpliwości, iż wymagała uchwały Sądu Najwyższego w pełnym składzie, także rzutuje na ocenę zachowania pozwanych. Powiadomieni o wszczęciu postępowania nieważnościowego, nawet gdyby dociekali przyczyn jego wszczęcia, niewątpliwie nie dopatrzyliby się wyraźnej podstawy do stwierdzenia, że nie istniała podstawa do przyznania odszkodowania. Trzeba w tym miejscu mieć na uwadze wyrażoną w art. 2 Konstytucji, zasadę ochrony zaufania jednostki do państwa i stanowionego przez nie prawa, zwaną także zasadą lojalności państwa względem obywateli. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z 27 marca 2012 r., III UK 77/11 (Lex nr 1213420), „Decyzja administracyjna może zostać uznana za wydaną „z rażącym naruszeniem prawa”, o którym mowa w art. 156 § 1 pkt 2 k.p.a., tylko wówczas, gdy w odniesieniu do niej spełnią się kumulatywnie następujące przesłanki: oczywistość naruszenia prawa polegająca na widocznej sprzeczności pomiędzy treścią rozstrzygnięcia, a przepisem prawa stanowiącym jego podstawę prawną; przepis, który został naruszony, nie wymaga przy jego stosowaniu wykładni prawa; skutki, które wywołuje decyzja, są nie do pogodzenia z wymaganiami praworządności, które należy chronić nawet kosztem obalenia tej decyzji.” Teza ta w jednakowej mierze aktualna również w odniesieniu do sytuacji, gdy chodzi o decyzję wydaną „bez podstawy prawnej” w rozumieniu art. 156 § 1 pkt 2 k.p.a., miała oczywiście konstytucyjne podstawy także przed jej sformulowaniem w przytoczonym wyroku SN.

Powyższe racje jak i взгляд na wskazaną wyżej zasadę zaufania obywatela do państwa, obiektywnie rzecz biorąc pozwalały pozwany sądzić, że nie powinno dojść w ich przypadku do stwierdzenia nieważności decyzji, którą przyznano im odszkodowanie. Nadal więc, po zawiadomieniu w 2007 r. o wszczęciu postępowania nieważnościowego, nie musieli się jeszcze liczyć z obowiązkiem zwrotu świadczenia. Konsekwencji takich nie zrodziła również decyzja z 24 czerwca 2008 r. (k.28-32), następnie uchylona (k.33-36) z powodu rażącego naruszenia prawa (art. 107 § 1 k.p.a.). Nie wywołała ona w stosunku do pozwanych żadnego skutku, skoro nie zawierała oznaczenia strony i adresata decyzji. Dlatego, jak to już stwierdzono na wstępie, dopiero po otrzymaniu decyzji z dnia 30 kwietnia 2009 r. powstał po stronie pozwanych obowiązek liczenia się z obowiązkiem zwrotu świadczenia. Wówczas wszakże, przynajmniej w zakresie w jakim Sąd Okręgowy uwzględnił powództwo w tej sprawie, nie byli już wzbogaceni, ponieważ uzyskaną od Skarbu Państwa kompensatę za utracone korzyści zużyli, w sposób opisany w motywach zaskarżonego wyroku.

Już względy doświadczenia życiowego przemawiają za przyjęciem, że pozwani mogli w ciągu czterech i pół roku wydać kwoty zasądzone zaskarżonym wyrokiem na zaspokojenie własnych potrzeb i to takich, które nie zostałyby poniesione, gdyby nie sporne świadczenie odszkodowawcze (uwaga ta nie dotyczy pozwanego G. B. (1)). Jeśliby wydatki o których zeznawały pozwane rozłożyć na tak długi okres, to byłoby to niecałe 2.000 zł miesięcznie w przypadku W. O. (1), a w przypadku R. W. (1) około połowy tej sumy. Sąd Apelacyjny daje wiarę obu tym pozwany, odnośnie wydatków na zakupy książek, wizyty lekarskie, prezenty dla wnuków, wyjazdy za granicę i przyjmuje, że wydały „bezproduktywnie”, nie zmniejszając swoich pasywów, kwoty nie mniejsze niż 106.257 zł (w przypadku W. O.) i 56.649,47 zł (w przypadku R. W.). W przypadku drugiej z wymienionych pozwanych zapewne były to wydatki przekraczające 56.649,47 zł, ale ramy sporu i zarazem obiektywna niemożność czynienia w tym zakresie precyzyjnych ustaleń, przemawiały za poprzestaniem na takiej właśnie konstatacji, jak wyżej zaprezentowana. Ma rację pozwana W. O., że ustalenie Sądu o tym, iż spłaciła własny dług podatkowy nie ma dostatecznych podstaw. Nikt w procesie takich okoliczności nie ponosił, ani też nie było w tym kierunku prowadzone postępowanie dowodowe.

Jeśli chodzi o wydatki S. W., to zostały one przezeń przedstawione w trakcie zeznań (k.152,154) w sposób nie budzący jakichkolwiek wątpliwości i nie wymagający sięgania do art. 322 k.p.c. Pozwany wydał na wycieczki zagraniczne do 2008 r. znacznie więcej niż 53.140,77 zł. Były to często wycieczki do odległych, egzotycznych krajów, np.F., połączone z uprawianiem nurkowania, których koszt oscylował każdorazowo w granicach 7.000-20.000 zł. Należy przy tym zauważyć, że – jak wynika z jego zeznań (w pełni wiarygodnych) – w okresie wcześniejszym pozwany mało podróżował i nie były to tak kosztowne wyprawy (w przeszłości nurkował w E.). Fakt, że ma 50.000-60.000 zł oszczędności nie

oznacza, że są to właśnie środki pochodzące z odszkodowania za utracone korzyści, tym bardziej, że wypłacone mu zostało odszkodowanie za szkodę rzeczywistą w wysokości 164.915,34zł.

G. B. (1) odziedziczył po matce mieszkanie należące już wcześniej do rodziny i mieszkanie, które otrzymała w drodze darowizny, w związku z tym w tej części nie ma podstaw by doszukiwać się przysporzenia dokonanego za środki pieniężne uzyskane na podstawie nieważnej decyzji. Poza tym matka pozostawiła na rachunkach bankowych i na koncie biura maklerskiego łącznie kwotę 133.000 zł (115.000+14.000+4.000). Zważywszy, że A. B. w 2004 r. otrzymała odszkodowanie z tytułu szkody rzeczywistej wyższe, niż z tytułu utraconych korzyści - kwotę 549.717,82 zł, to istnieją podstawy by stwierdzić, że to właśnie z tego źródła pozostały odziedziczone przez pozwanego środki pieniężne, stanowiące zaledwie czwartą część tej kwoty. Należy podkreślić, że matka pozwanego zmarła w dniu 25 czerwca 2007 r. a więc w czasie, kiedy nie mogła się spodziewać jakichkolwiek działań ze strony Państwa, mających na celu zniweczenie podstawy prawnej wypłaconego odszkodowania *lucrum cessans*. Zeznania pozwanego G. B. o tym, że nie wie jak matka zużyła wypłacone jej kwoty, zasługują na wiarygodność. Bliższe dowodzenie tych okoliczności w obecnej sytuacji wydaje się niemożliwe. Skoro jednak zmarła nie pozostawiła majątku poza wyżej wymienionym, to oznacza, że zużyła korzyść w taki sposób, że w chwili śmierci nie była już wzbogacona, co przesądza o braku legitymacji biernej jej spadkobiercy w tym procesie (w części, w jakiej został pozwany z racji dziedziczenia).

Odnosząc się do apelacji strony powodowej należy przede wszystkim stwierdzić, że roszczenie o należności uboczne zasadniczo podziela los roszczenia o należności główne – ostatecznie oddalonego w tym procesie w stosunku do wszystkich pozwanych. Niemniej, za w pełni zasadną należy uznać ocenę Sądu Okręgowego, że roszczenie kondykcyjne nie mogło stać się wymagalne już z chwilą zapłaty odszkodowania ale dopiero z momentem odpadnięcia podstawy prawnej świadczenia (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2006 r., V CSK 229/06, Lex nr 359457). Natomiast za słuszne należy uznać stanowisko powoda odnośnie przyjęcia przez Sąd błędnych dat doręczenia wezwania do zapłaty pozwany: W. O. (1), S. W. i G. B. (1) – wszyscy oni otrzymali pismo w tej sprawie w październiku 2011 r. (k.51), co jednak, wobec uwzględnienia apelacji pozwanych, nie ma istotnego znaczenia.

Z przedstawionych względów, przyjmując za swoje przytoczone ustalenia Sądu Okręgowego, ze wskazaną zmianą i uzupełnieniem, Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji wyroku na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. i art. 385 k.p.c. Orzeczenie o kosztach postępowania w obu instancjach zapadło przy uwzględnieniu wyniku sprawy (art. 98 k.p.c.) i obejmuje zwrot poniesionych przez pozwanych kosztów zastępstwa procesowego oraz poniesione w drugiej instancji koszty sądowe.